

Henry Hazlitt

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ

«Το μόνο βιβλίο από το οποίο μπορεί και ο μη ειδικός να μάθει εύκολα
σχεδόν τα πάντα για τις βασικές αλήθειες των οικονομικών»

Φ.Α. ΗΑΥΕΚ, ΝΟΜΠΕΛ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2^η ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ**

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ

Τίτλος πρωτοτύπου: *Economics in One Lesson*

Συγγραφέας: Henry Hazlitt

Μετάφραση: Νίκος Ρώμπαπας

Επιμέλεια - Διόρθωση: Όλγα Παπακώστα

Σύμβουλος Έκδοσης: Αλέξανδρος Σκούρας

This edition is published by arrangement with the Foundation for Economic Education.

Original content by Foundation for Economic Education, www.fee.org under Creative Commons 4.0 International with Attribution terms.

© 2017, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2017

Πρώτη ανατύπωση: Μάιος 2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-661-0

HENRY HAZLITT

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ**

Μετάφραση
Νίκος Ρώμπαπας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ.....	11
ΜΕΡΟΣ Ι: ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ	
1. ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ	17
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	
2. Η ΣΠΑΣΜΕΝΗ ΤΖΑΜΑΡΙΑ.....	25
3. Η ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ.....	27
4. ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΣΥΝΕΠΑΓΟΝΤΑΙ ΦΟΡΟΥΣ.....	32
5. ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ.....	39
6. ΟΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΚΤΡΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ.....	42
7. Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ.....	50
8. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	62
9. ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΟΝΤΑΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥΣ.....	68
10. ΤΟ ΦΕΤΙΧ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	72
11. ΠΟΙΟΙ «ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ» ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΑΣΜΟΥΣ;.....	75
12. Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ.....	86
13. ΤΙΜΕΣ «ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ».....	91
14. ΣΩΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Χ.....	98
15. ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΙΜΩΝ.....	104
16. «ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΟΥΝΤΑΣ» ΤΙΣ ΤΙΜΕΣ.....	111
17. ΔΙΑΤΙΜΗΣΗ.....	118

18. ΚΑΤΩΤΑΤΟΙ ΜΙΣΘΟΙ.....	128
19. ΑΥΞΑΝΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΤΑ ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΙΣΘΟΥΣ;.....	133
20. «ΑΡΚΕΤΑ ΓΙΑ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΤΕΙ ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ».....	146
21. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΕΡΔΩΝ.....	153
22. Η ΟΦΘΑΛΜΑΠΑΤΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.....	157
23. Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ.....	170
 ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: Η ΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	
24. Η ΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.....	187
 ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....	 197

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν ο Henry Hazlitt έγραψε το *Οικονομικά σε ένα μάθημα*, κατάφερε κάτι που λίγοι συγγραφείς έχουν επιτύχει. Μας έδωσε ένα σύντομο κείμενο που είναι ίσως η καλύτερη εισαγωγή στα οικονομικά. Το εν λόγω βιβλίο καθιστά τα οικονομικά εύκολα στην κατανόηση χωρίς να παρουσιάζει πολύπλοκες θεωρίες, δίνοντάς μας απλώς το «κλειδί», αποκρυσταλλωμένο σε «Ένα Μάθημα», με το οποίο μπορούμε πλέον να εμπεδώσουμε σωστά τις οικονομικές πολιτικές.

Ο αρχάριος έχει στα χέρια του ένα βιβλίο γραμμένο ειδικά γι' αυτόν, το οποίο θεωρείται κλασικό στο είδος του. Αποτελεί μια μεγάλη εκδοτική επιτυχία από το 1946 που κυκλοφόρησε και έχει μεταφραστεί σε περισσότερες από δέκα γλώσσες. Η συνεισφορά του είναι τεράστια, καθώς έχει προσελκύσει αμέτρητους αναγνώστες στη φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς. Πώς συμβαίνει αυτό; Εκτός από το περιεχόμενο, είναι και ο τρόπος με τον οποίο είναι γραμμένο. Ο Hazlitt είναι έξοχος χειριστής του λόγου. Η σκέψη του είναι ακριβής και τα επιχειρήματά του σαφή. Γράφει όπως θα μιλούσε ένας απλός, καλλιεργημένος άνθρωπος. Διαβάζοντάς το, νιώθεις λες και ο συγγραφέας μεταφέρει γραπτώς μια ζωντανή συνομιλία με τον αναγνώστη.

Έχουν περάσει πολλά χρόνια από τότε που γράφτηκε το βιβλίο, και είναι εμφανές ότι ο συγγραφέας αναφέρεται σε γεγονότα της εποχής του. Ωστόσο, τα ζητήματα όπως και τα επιχειρήματα και τα συμπεράσματα είναι διαχρονικά, καθώς και το ίδιο το «Μάθημα»: Στα οικονομικά είναι σημαντικό να μην κοιτάζει κανείς μόνο τα άμεσα αλλά και τα μακροχρόνια αποτελέσματα οποιασδήποτε ενέργειας ή πολιτικής και να διακρίνει τις επιπτώσεις αυτής της πολιτικής όχι μόνο σε ορισμένους τομείς, αλλά στο σύνολο της κοινωνίας. Εφαρμόζει το μάθημα σε πλείστες πολιτικές

και πλάνες που έχουν καθολική υποστήριξη, όπως ότι η αποταμίευση προκαλεί ύφεση ή ότι οι νόμοι για τους κατώτατους μισθούς αυξάνουν τις αμοιβές κ.λπ.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο Henry Hazlitt θεωρείται ένας ξεχωριστός άνθρωπος. Γεννήθηκε το 1894 στην Πενσυλβάνια και έμεινε ορφανός σε μικρή ηλικία. Δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσει σε πανεπιστήμιο, αλλά η δίψα του για μάθηση δεν έμεινε ανικανοποίητη. Απέκτησε μόνος του ευρύτατη μόρφωση, με συνεχές διάβασμα και συχνές επισκέψεις στις δημόσιες βιβλιοθήκες. Αυτοδίδακτος και με ευχέρεια στη γραφή, άλλαζε συνεχώς δουλειές για να βγάζει τα προς το ζην, έως ότου προσλήφθηκε στην *Wall Street Journal* ως στενογράφος. Παράλληλα, εξέδωσε το πρώτο του βιβλίο (*Thinking as a Science*) σε ηλικία μόλις είκοσι ενός ετών. Μετά από λίγα χρόνια στο ρεπορτάζ της *WSJ* αρθρογράφησε κατά τη δεκαετία του '20 σε οικονομικά έντυπα και εφημερίδες και αργότερα στο παλιό έντυπο *The Nation* όπου έγραφε τη λογοτεχνική στήλη και αυτή των οικονομικών. Ήταν ο εκλεκτός του H. L. Mencken για να τον διαδεχθεί, όταν αυτός εκδιώχθηκε από το *American Mercury*, όπου έμεινε όμως για μικρή περίοδο. Επανήλθε στη δημοσιογραφία στους *New York Times*, όπου έγραφε καθημερινά τουλάχιστον δύο άρθρα, το κύριο άρθρο της εφημερίδας (ανυπόγραφο) και τη στήλη της λογοτεχνικής κριτικής στο μεγάλης επιρροής ένθετο *The New York Review of Books*. Ήταν εξέχον μέλος των λογοτεχνικών κύκλων της εποχής. Στους *NYT* παρέμεινε από το 1934 έως το 1946, οπότε μετέβη στο εβδομαδιαίο περιοδικό *Newsweek* όπου έγραφε τη δημοφιλή στήλη «Business Tides» έως το 1966. Παράλληλα, στη δεκαετία του '50 εργαζόταν στην έκδοση του *Freeman* στο Foundation for Economic Education και αρθρογραφούσε σε αυτό καθώς και σε άλλα έντυπα. Στα ενενήντα οκτώ χρόνια της ζωής του, ο Hazlitt έγραψε πάνω από 10.000 άρθρα και 15 βιβλία στους τομείς της ηθικής, των οικονομικών και της λογοτεχνικής κριτικής.

Η οικονομική του σκέψη εξελίχθηκε με τα χρόνια. Στη δεκαετία του '10, σε μια δημόσια βιβλιοθήκη διάβασε το βιβλίο *The Common Sense of Political Economy*, του Philip Wicksteed. Σε αυτό συνάντησε για πρώτη φορά την ιδέα ότι κάθε αγαθό δεν έχει μια εγγενή αξία, αλλά μια αξία υποκειμενική που πηγάζει από κάθε άνθρωπο ξεχωριστά. Αυτό είχε βαθιά

επίδραση πάνω του και άνοιξε στον Hazlitt τον κόσμο των οικονομικών. Λίγο αργότερα, το βιβλίο *The Value of Money* οδήγησε σε μια μακρόχρονη φιλία με τον συγγραφέα του, τον οικονομολόγο Benjamin Anderson. Η τρίτη και σημαντικότερη επίδραση στον Hazlitt ήταν η γνωριμία του με τον Ludwig von Mises, η οποία ξεκίνησε το 1938, όταν ο Hazlitt παρουσίασε από τη λογοτεχνική του στήλη στους *NYT* την πρώτη αγγλική έκδοση του βιβλίου του Mises, *Socialism*. Έστειλε στον Mises, που ζούσε τότε στη Γενεύη, το κείμενο και οι δύο άνδρες αντάλλαξαν επιστολές. Όταν το 1940 ο Mises –όντας σε κίνδυνο από τους προελαύνοντες Ναζί– κατέφυγε στην Αμερική, ο Hazlitt ήταν ένας από τους λίγους που τον βοήθησαν να ξεκινήσει μια καινούργια ζωή στη Νέα Υόρκη, δημιουργώντας μια φιλία που δεν διακόπηκε ποτέ. Η οικονομική σκέψη του Mises είναι παρούσα σε όλα τα μετέπειτα κείμενα του Hazlitt.

Όλη η ζωή του Henry Hazlitt ήταν ένας αγώνας υπέρ της ελευθερίας, την οποία υπερασπίστηκε με τα άρθρα, τα βιβλία, τις ομιλίες του, και σε ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα. Υποστήριξε τη φιλοσοφία του «laissez-faire», την ελεύθερη αγορά, την ατομική ιδιοκτησία και την ειρήνη στο εξωτερικό. Μέσα από τα άρθρα του στους *New York Times* αντιστάθηκε στο New Deal του Φ. Ντ. Ρούσβελτ και στον κρατικό παρεμβατισμό που αυτό εισήγαγε σε κάθε πτυχή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Στα μεγάλα ζητήματα της εποχής εφάρμοσε την οικονομική σκέψη του Mises και της Αυστριακής Σχολής, και αυτό αποτυπώνεται στα οικονομικά βιβλία του. Μετά το *Οικονομικά σε ένα μάθημα* (1946), έγραψε ενάντια στο σχέδιο Μάρσαλ (*Will Dollars Save the World?*, 1947) και ενάντια στην παρέμβαση στις χώρες του Τρίτου Κόσμου μέσω των προγραμμάτων βοήθειας του προέδρου Τρούμαν (*Illusions of Point Four*, 1950). Προέβλεψε τον πληθωρισμό και τις οικονομικές κρίσεις που προέκυψαν από την αρχιτεκτονική του οικονομικού συστήματος και τους οργανισμούς που δημιουργήθηκαν από τη συμφωνία του Bretton Woods (*From Bretton Woods to World Inflation*, 1984). Παρουσίασε τον τρόπο με τον οποίο οι κεντρικές τράπεζες στρεβλώνουν την οικονομική δραστηριότητα και πρότεινε επιστροφή στον κανόνα του χρυσού (*What You Should Know About Inflation*, 1960). Σε μια εποχή όπου ο κεντρικός σχεδιασμός θεωρείτο η τάση του μέλλοντος, στη νουβέλα του *Time Will Run Back*

(1951), ήρωας είναι ένας δικτάτορας, ο οποίος ανακαλύπτει ότι μικρές δόσεις ελευθερίας βελτιώνουν τη ζωή και οδηγεί τελικά τη χώρα του από τον κολεκτιβισμό στην ελεύθερη αγορά. Ίσως το πιο σημαντικό οικονομικό βιβλίο του Hazlitt είναι το *The Failure of the New Economics* (1959). Σε αυτό χρησιμοποιεί την οικονομική σκέψη του Mises στο κείμενο της Γενικής Θεωρίας του Keynes και παράγραφο παράγραφο, σελίδα σελίδα, κατεδαφίζει με αριστοτεχνικό τρόπο το οικοδόμημα του Keynes. Συνεχίζοντας ακάθεκτος, την επόμενη χρονιά εκδίδει μια συλλογή με τα καλύτερα άρθρα άλλων οικονομολόγων που επικρίνουν τον κεύνσιανισμό (*The Critics of Keynesian Economics*, 1960). Στα δύο τελευταία βιβλία του, *Man vs the Welfare State* (1970) και *The Conquest of Poverty* (1973), παρουσιάζει πώς ο καπιταλισμός και οι ελεύθερες αγορές –και όχι το κοινωνικό κράτος– αποτελούν τη λύση για τη φτώχεια.

Αντιλαμβάνεται εύκολα κανείς ότι ο Henry Hazlitt ήταν ένας άνθρωπος σταθερός στις ιδέες του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χάνει τη θέση του όταν το έντυπο στο οποίο εργαζόταν ακολουθούσε τις ιδεολογικές τάσεις της εποχής και αυτός αρνείτο να συμβιβαστεί. Την πρώτη φορά που συνέβη αυτό ήταν όταν το περιοδικό *The Nation* αποφάσισε να υποστηρίξει το New Deal, και η δεύτερη, όταν οι *New York Times*, μετά την υπογραφή του Bretton Woods, του ζήτησαν να πάψει να γράφει επικριτικά άρθρα. Ακόμη και από το *Newsweek* έφυγε μετά από αλλαγή ιδιοκτησίας και προσανατολισμού.

Ας επανέλθουμε όμως στο βιβλίο μας και στα οικονομικά που μπορούν να είναι εύκολα και όμορφα. Προτού εκδοθεί το *Οικονομικά σε ένα μάθημα*, ο Hazlitt δεν ανέμενε ότι θα είχε τόσο μεγάλη επιτυχία. Έγραφε το κάθε κεφάλαιο αβιάστα, όπως έγραφε εκείνη την περίοδο τα άρθρα του στους *New York Times*. Οι αναγνώστες, ωστόσο, το αγκάλιασαν. Χρόνια αργότερα, διαπίστωνε και ο ίδιος ότι ένας λόγος γι' αυτό είναι πως το βιβλίο δεν αποπνέει καθόλου θυμό. Αντιμετώπιζε αυτούς που υποστηρίζουν λανθασμένες πολιτικές απλώς σαν να μην αντιλαμβάνονται τι ακριβώς κάνουν. Όποιος όμως το διαβάσει, θα μπορεί να τις αναλύσει με σωστό τρόπο και δεν θα τις ξαναδεί ποτέ με το ίδιο βλέμμα.

Χρήστος Κωστής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το παρόν βιβλίο είναι μια ανάλυση όσον αφορά τις οικονομικές πλάνες, οι οποίες είναι τόσο διαδεδομένες ώστε σχεδόν όλοι τις θεωρούν αυταπόδεικτες. Ο μόνος λόγος που εμποδίζει την ολοκληρωτική επικράτησή τους είναι οι εσωτερικές τους αντιφάσεις, που διασκόρπισαν όλους όσους τις υποστηρίζουν σε εκατοντάδες διαφορετικές «σχολές», για τον απλό λόγο ότι είναι αδύνατον να έχεις μονίμως άδικο σε θέματα που άπτονται της καθημερινότητας. Η διαφορά όμως μεταξύ των διαφόρων σχολών είναι απλώς ότι κάποια ομάδα αντιλαμβάνεται γρηγορότερα τον παραλογισμό στον οποίο την οδηγούν οι εσφαλμένες αρχές της και χάνει τη συνοχή της, είτε εγκαταλείποντας χωρίς να το καταλαβαίνει τις αρχές της, είτε εξάγοντας από αυτές λιγότερο ενοχλητικά ή εξωφρενικά συμπεράσματα απ' ό,τι θα επέβαλε η λογική.

Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει σήμερα κυβέρνηση σε όλον τον κόσμο που οι οικονομικές πολιτικές της να μην επηρεάζονται –αν δεν καθορίζονται εξ ολοκλήρου– από την αποδοχή κάποιας από αυτές τις πλάνες. Ο πιο γρήγορος και σίγουρος τρόπος κατανόησης των οικονομικών είναι η ανάλυση τέτοιων σφαλμάτων και ειδικά των θεμελιωδών σφαλμάτων από τα οποία πηγάζουν. Σε αυτή την παραδοχή βασίζεται το βιβλίο και σε αυτή οφείλεται ο κάπως φιλόδοξος και προκλητικός τίτλος του.

Συνεπώς, το παρόν βιβλίο είναι πρωταρχικά μια παρουσίαση. Δεν διεκδικεί την πατρότητα των βασικών ιδεών που αναλύονται. Αντιθέτως, γίνεται προσπάθεια να καταδειχθεί ότι πολλές από τις ιδέες που σήμερα θεωρούνται μεγαλοφυείς καινοτομίες αποτελούν στην πραγματικότητα μια απλή επανεμφάνιση αρχαίων σφαλμάτων και μια ακόμη απόδειξη του ρητού ότι όσοι δεν γνωρίζουν το παρελθόν, είναι καταδικασμένοι να το επαναλάβουν.

Το ανά χείρας δοκίμιο είναι, υποθέτω, αναισχυντα «κλασικό», «παραδοσιακό» και «ορθόδοξο»: Αυτούς τους χαρακτηρισμούς θα χρησιμοποιήσουν αναμφίβολα για να το απορρίψουν όλοι όσοι δουν τις σοφιστείες τους να υποβάλλονται σε ανάλυση. Ωστόσο ο αναγνώστης που θέλει να προσεγγίσει, όσο το δυνατόν περισσότερο, την αλήθεια, δεν θα τρομοκρατηθεί από τέτοια επίθετα. Δεν ψάχνει αδιάκοπα μια επανάσταση, «ένα νέο ξεκίνημα», στην οικονομική σκέψη. Το πνεύμα του, φυσικά, θα είναι δεκτικό τόσο σε νέες όσο και σε παλιές ιδέες και θα χαρεί να αποφύγει αδιάκοπες επιδειξιμανείς προσπάθειες καινοτομίας και πρωτοτυπίας. Όπως παρατήρησε ο Morris R. Cohen: «Η ιδέα ότι μπορούμε να απορρίψουμε τις απόψεις όλων των προηγούμενων στοχαστών, δεν αφήνει περιθώριο ελπίδας πως το δικό μας έργο θα αποδειχθεί χρήσιμο σε άλλους».¹

Με δεδομένο ότι στο βιβλίο παρουσιάζονται προϋπάρχουσες ιδέες, έχω αξιοποιήσει ελεύθερα και χωρίς λεπτομερείς παραπομπές (εκτός από σπάνιες υποσημειώσεις και αποσπάσματα) ιδέες τρίτων. Αυτό είναι αναπόφευκτο όταν γράφεις σε έναν τομέα στον οποίο έχουν δραστηριοποιηθεί πολλά από τα λαμπρότερα μυαλά του κόσμου. Ωστόσο, οφείλω πολλά σε τρεις τουλάχιστον συγγραφείς και δεν μπορώ να μην το αναφέρω. Κατά πρώτον, όσον αφορά τη μορφή του ερμηνευτικού πλαισίου στο οποίο βασίζεται η παρούσα επιχειρηματολογία, στηρίχθηκα στο σχεδόν εκατό ετών δοκίμιο του Frédéric Bastiat: *Ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas*. Το παρόν έργο θα μπορούσε να θεωρηθεί μια σύγχρονη μορφή, επέκταση και γενίκευση της προσέγγισης που χρησιμοποίησε στο εν λόγω δοκίμιο ο Bastiat. Κατά δεύτερον, στον Philip Wicksteed: Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο για τους μισθούς και η τελική σύνοψη οφείλουν πολλά στο βιβλίο του *Common Sense of Political Economy*. Και κατά τρίτον, στον Ludwig von Mises. Πέρα από τα όσα αυτή η στοιχειώδης πραγματεία οφείλει γενικώς στα γραπτά του, η πιο συγκεκριμένη οφειλή αφορά στην παρουσίαση της διαδικασίας με την οποία εξαπλώνεται ο πληθωρισμός του χρήματος.

Η αναφορά συγκεκριμένων ονομάτων κατά την ανάλυση μιας πλάνης είναι, θεωρώ, ακόμη λιγότερο σκόπιμη απ' ό,τι κατά την απόδοση ευσημίων. Η αναφορά αυτή θα προϋπέθετε ιδιαίτερη αντικειμενικότητα προς κάθε επικρινόμενο συγγραφέα, με ακριβή αποσπάσματα, συνυπολογισμό της συγκεκριμένης έμφασης που δίνει στο ένα ή στο άλλο σημείο, με

τις παραδοχές που κάνει, τις προσωπικές του αμφισημίες, αντιφάσεις κ.λπ. Ελπίζω, λοιπόν, ότι κανένας δεν θα στενοχωρηθεί ιδιαίτερα από την απουσία ονομάτων όπως των Karl Marx, Thorstein Veblen, Major Douglas, Lord Keynes, Alvin Hansen και άλλων από αυτές τις σελίδες. Ο στόχος του βιβλίου δεν είναι να ξεσκεπάσει λάθη συγκεκριμένων συγγραφέων, αλλά οικονομικά σφάλματα στην πιο κοινή, διαδεδομένη ή με τη μεγαλύτερη επιρροή μορφή τους. Οι πλάνες, όταν γίνουν δημοφιλείς, καθίστανται ούτως ή άλλως ανώνυμες. Οι λεπτομέρειες και οι ασάφειες που μπορούν να αποδοθούν στους συγγραφείς που ευθύνονται περισσότερο για τη διάδοσή τους ξεθωριάζουν. Ένα δόγμα απλοποιείται· η σοφιστεία που μπορεί να είχε θαφτεί σε ένα πλέγμα παραδοχών, αμφισημιών ή μαθηματικών εξισώσεων έρχεται στην επιφάνεια. Ως εκ τούτου, ελπίζω ότι δεν θα με κατηγορήσουν για αδικία, επειδή δεν παρουσίασα ένα δημοφιλές δόγμα ακριβώς όπως το διατύπωσε ο Lord Keynes ή κάποιος άλλος συγκεκριμένος συγγραφέας. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι οι πεποιθήσεις των ομάδων που ασκούν πολιτική επιρροή και βάσει των οποίων δρουν οι κυβερνήσεις, όχι η ιστορική προέλευση των εν λόγω πεποιθήσεων.

Τέλος, ελπίζω ότι θα με συγχωρήσετε που αναφέρομαι τόσο σπάνια σε στατιστικές. Η προσπάθεια παρουσίασης στατιστικής επιβεβαίωσης των επιπτώσεων των δασμών, του καθορισμού τιμών, του πληθωρισμού και των περιορισμών για προϊόντα όπως ο άνθρακας, το καουτσούκ και το βαμβάκι, θα διόγκωναν το βιβλίο πέρα από τις επιθυμητές διαστάσεις. Επιπλέον, ως ενεργός δημοσιογράφος, γνωρίζω πολύ καλά πόσο γρήγορα ξεπερνιούνται οι στατιστικές και αντικαθίστανται από νέα στοιχεία. Προτείνω, λοιπόν, σε όσους ενδιαφέρονται για συγκεκριμένα οικονομικά προβλήματα, να διαβάσουν «ρεαλιστικές» συζητήσεις που συνοδεύονται από στατιστική τεκμηρίωση· θα διαπιστώσουν ότι δεν είναι δύσκολο να ερμηνεύσουν σωστά τα στατιστικά στοιχεία υπό το φως των βασικών αρχών που θα έχουν μάθει.

Προσπάθησα να γράψω το παρόν βιβλίο όσο πιο απλά μπορούσα και με όσο λιγότερες τεχνικές λεπτομέρειες επιτρέπει η εύλογη ακρίβεια, ώστε να μπορεί να γίνει κατανοητό και από τον αναγνώστη που δεν έχει προηγούμενη εξοικείωση με τα οικονομικά.

HENRY HAZLITT

Παρόλο που το βιβλίο γράφτηκε ως ένα ενιαίο σύνολο, τρία κεφάλαια έχουν γραφτεί ως ξεχωριστά άρθρα και θα ήθελα να ευχαριστήσω τους *The New York Times*, *The American Scholar* και *The New Leader* για την άδεια ανατύπωσης του υλικού που αρχικά δημοσιεύτηκε στις σελίδες τους. Είμαι ευγνώμων προς τον καθηγητή von Mises που διάβασε το χειρόγραφο και έκανε χρήσιμες παρατηρήσεις. Η ευθύνη για τις απόψεις που εκφράζονται είναι, φυσικά, αποκλειστικά δική μου.

Henry Hazlitt
Νέα Υόρκη
25 Μαρτίου 1946

ΜΕΡΟΣ Ι
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Κεφάλαιο 1

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Τα οικονομικά τα στοιχειώνουν περισσότερες πλάνες απ' οποιαδήποτε άλλη επιστήμη. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Οι εγγενείς δυσκολίες του αντικείμενου θα ήταν από μόνες τους αρκετά μεγάλες, αλλά πολλαπλασιάζονται κατά χιλιάδες φορές εξαιτίας ενός παράγοντα που είναι ασήμαντος στη φυσική, τα μαθηματικά και την ιατρική – τις ομάδες συμφερόντων που ζητούν την προνομιακή ικανοποίηση των ιδιοτελών αιτημάτων τους. Αν και κάθε ομάδα έχει συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα που ταυτίζονται με τα συμφέροντα όλων των ομάδων, καθεμία από αυτές έχει επίσης, όπως θα δούμε, συμφέροντα που είναι ανταγωνιστικά προς αυτά όλων των άλλων ομάδων. Αν και συγκεκριμένες δημόσιες πολιτικές μακροπρόθεσμα θα ωφελούσαν τους πάντες, άλλες πολιτικές θα ωφελούσαν μία μόνο ομάδα εις βάρος όλων των υπολοίπων. Η ομάδα που θα ωφελούνταν από τέτοιες πολιτικές, έχοντας άμεσο συμφέρον, θα επιχειρηματολογεί υπέρ τους με πειστικότητα και επιμονή. Θα προσλάβει τους πιο ικανούς ανθρώπους που μπορεί, ώστε να αφιερώσουν όλο τους τον χρόνο στην παρουσίαση των αιτημάτων της. Τελικά, είτε θα πείσει το ευρύ κοινό ότι τα αιτήματά της είναι βάσιμα, είτε θα προκαλέσει τέτοια σύγχυση, ώστε η ξεκάθαρη σκέψη στον τομέα αυτόν θα καταστεί σχεδόν αδύνατη.

Πέρα από τις διαρκείς ιδιοτελείς εκκλήσεις υφίσταται και ένας ακόμη βασικός παράγοντας που δημιουργεί καθημερινά νέες οικονομικές πλάνες. Αυτός είναι η επίμονη τάση των ανθρώπων να βλέπουν μόνο τα άμεσα αποτελέσματα μιας συγκεκριμένης πολιτικής ή τα αποτελέσματά της μόνο σε μια συγκεκριμένη ομάδα και να μην μπαίνουν στον κόπο να σκεφτούν ποιες θα ήταν οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις αυτής της πολιτι-

κής όχι μόνο στην εν λόγω ομάδα, αλλά σε όλες τις ομάδες. Αυτή είναι η πλάνη της παράβλεψης των δευτερογενών επιπτώσεων.

Εδώ έγκειται σχεδόν όλη η διαφορά μεταξύ καλών και κακών οικονομικών. Ο κακός οικονομολόγος βλέπει μόνο αυτό που «χτυπά στο μάτι», ο καλός κοιτάζει και πιο πέρα. Ο κακός οικονομολόγος βλέπει μόνο τις άμεσες επιπτώσεις της προτεινόμενης πορείας, ο καλός οικονομολόγος αναζητά και τις μακροπρόθεσμες και έμμεσες επιπτώσεις. Ο κακός οικονομολόγος βλέπει μόνο ποιες ήταν ή θα είναι οι συνέπειες μιας συγκεκριμένης πολιτικής σε μια συγκεκριμένη ομάδα, ο καλός αναζητά επίσης τις συνέπειες σε όλες τις ομάδες.

Η διάκριση μπορεί να είναι προφανής. Ίσως η αναζήτηση των επιπτώσεων μιας συγκεκριμένης πολιτικής σε όλους να μοιάζει αυτονόητη. Δεν γνωρίζουμε όλοι στην προσωπική μας ζωή ότι υπάρχουν διαφόρων ειδών απολαύσεις που είναι πρόσκαιρα ευχάριστες αλλά τελικά καταστροφικές; Δεν γνωρίζει κάθε μικρό παιδί ότι, αν φάει πολλές καραμέλες, θα πονέσει η κοιλιά του; Δεν ξέρει ο νεαρός που μεθά ότι θα ξυπνήσει το πρωί με χάλια στομάχι και φρικτό πονοκέφαλο; Δεν ξέρει ο αλκοολικός ότι καταστρέφει το συκώτι του και κόβει χρόνια από τη ζωή του; Δεν γνωρίζει ο Δον Ζουάν ότι εκθέτει τον εαυτό του σε κάθε μορφή κινδύνου, από τον εκβιασμό μέχρι τις ασθένειες; Τελικά, για να έρθουμε στον οικονομικό, αν και επί του παρόντος προσωπικό, τομέα, δεν ξέρει ο τεμπέλης ή ο σπάταλος, ακόμη και στο απόγειο της ένδοξης δράσης του, ότι οδηγείται στη χρεοκοπία και τη φτώχεια;

Κι όμως, όταν εισερχόμαστε στον τομέα των δημόσιων οικονομικών οι στοιχειώδεις αυτές αλήθειες παραβλέπονται. Σήμερα, λαμπροί θεωρητικά οικονομολόγοι αποδοκιμάζουν την αποταμίευση και συνιστούν τη σπατάλη σε εθνικό επίπεδο ως διαδικασία οικονομικής σωτηρίας. Και όταν κάποιος υποδεικνύει τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις αυτών των πολιτικών, απαντούν επιτόλεια όπως θα απαντούσε ο άσωτος υιός: «Μακροπρόθεσμα, θα είμαστε όλοι νεκροί». Τέτοιες εξυπνάδες θεωρούνται ακαταμάχητα επιχειρήματα και η πιο ώριμη σοφία.

Η τραγωδία όμως είναι ότι, αντιθέτως, υποφέρουμε ήδη από τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των πολιτικών του απώτερου και του πρόσφατου παρελθόντος. Το σήμερα είναι ήδη το αύριο που ο κακός οικονομολόγος

λόγος μάς παρότρυνε να αγνοήσουμε χθες. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις κάποιων οικονομικών πολιτικών μπορεί να καταστούν προφανείς σε μερικούς μήνες. Άλλες μπορεί να μη γίνουν πρόδηλες για πολλά χρόνια. Και άλλες μπορεί να μην καταστούν προφανείς για δεκαετίες. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, οι μακροπρόθεσμες αυτές επιπτώσεις περιλαμβάνονται στις πολιτικές με τόση βεβαιότητα όση μια κότα μέσα στο αυγό, ένα λουλούδι μέσα στο σπόρο.

Από αυτή την άποψη, συνεπώς, το σύνολο των οικονομικών μπορεί να συμπυκνωθεί σε ένα μοναδικό μάθημα και το μάθημα αυτό μπορεί να συμπυκνωθεί σε μία μοναδική πρόταση. *Η τέχνη των οικονομικών είναι το να μην κοιτάς μόνο τα άμεσα, αλλά και τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα οποιασδήποτε ενέργειας ή πολιτικής: είναι η αναζήτηση των επιπτώσεων αυτής της πολιτικής όχι μόνο σε μία ομάδα, αλλά σε όλες.*

Οι εννέα στις δέκα οικονομικές πλάνες που έχουν τόσο τρομερές επιπτώσεις στον σύγχρονο κόσμο είναι αποτέλεσμα της παράβλεψης αυτού του μαθήματος. Και αυτές οι πλάνες πηγάζουν από μία από δύο βασικές πλάνες ή και από τις δύο: Αυτή του να κοιτάμε μόνο τις άμεσες επιπτώσεις μιας ενέργειας ή μιας πολιτικής και αυτής του να κοιτάμε μόνο τις επιπτώσεις σε μία συγκεκριμένη ομάδα και να αδιαφορούμε για τις άλλες.

Είναι, ασφαλώς, αλήθεια ότι μπορεί να γίνει και το αντίθετο λάθος. Όταν αξιολογούμε μια πολιτική, δεν πρέπει να επικεντρωνόμαστε μόνο στις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για όλες τις ομάδες. Αυτό είναι το σφάλμα που έκαναν συχνά οι κλασικοί οικονομολόγοι και τους οδήγησε σε μια άκαρδη αντιμετώπιση της τύχης ομάδων που βλάπτονταν άμεσα από πολιτικές ή εξελίξεις οι οποίες ήταν μακροπρόθεσμα επωφελείς σε συνολικό επίπεδο.

Παρ' όλα αυτά, λίγοι σχετικά άνθρωποι κάνουν σήμερα αυτό το σφάλμα και είναι σχεδόν αποκλειστικά επαγγελματίες οικονομολόγοι. Η πιο συχνή στις μέρες μας πλάνη, η πλάνη που επανέρχεται ξανά και ξανά σε σχεδόν κάθε συζήτηση που αγγίζει οικονομικά θέματα, το λάθος χιλιάδων πολιτικών ομιλιών, η κεντρική σοφιστεία των «νέων» οικονομικών, είναι η προσήλωση στις βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις των πολιτικών σε ειδικές ομάδες και η παράβλεψη ή η υποτίμηση των μακροπρόθεσμων

επιπτώσεων σε όλες τις ομάδες. Οι «νέοι» οικονομολόγοι κολακεύουν τον εαυτό τους λέγοντας ότι αυτό αποτελεί μια σπουδαία, σχεδόν επαναστατική πρόοδο σε σχέση με τις μεθόδους των «κλασικών» ή «ορθόδοξων» οικονομολόγων, από τη στιγμή που λαμβάνουν υπόψη βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις που οι παλιοί αγνοούσαν. Ωστόσο, αγνοώντας ή μειώνοντας τις μακροχρόνιες επιπτώσεις, κάνουν ένα ακόμη σοβαρότερο λάθος. Παραβλέπουν το δάσος κατά την ακριβή και αναλυτική εξέταση μεμονωμένων δέντρων. Σε ορισμένες περιπτώσεις ξαφνιάζονται, όταν διαπιστώνουν ότι συμφωνούν με τους μερκαντιλιστές του 17ου αιώνα. Στην πραγματικότητα, κάνουν τα ίδια πανάρχαια λάθη (ή θα τα έκαναν αν δεν ήταν τόσο αντιφατικοί) που ελπίζαμε ότι είχαν καταρριφθεί μια για πάντα από τους κλασικούς οικονομολόγους.

Πολλοί επισημαίνουν με θλίψη ότι οι κακοί οικονομολόγοι παρουσιάζουν στο κοινό τα λάθη τους με καλύτερο τρόπο απ' ό,τι οι καλοί οικονομολόγοι τις αλήθειες τους. Πολλοί παραπονούνται ότι οι δημαγωγοί είναι πιο πειστικοί όταν παρουσιάζουν τις οικονομικές ασυναρτησίες τους, απ' ό,τι οι ειλικρινείς άνθρωποι όταν προσπαθούν να ξεσκεπάσουν τα λάθη τους. Ο λόγος είναι απλός: Οι δημαγωγοί και οι κακοί οικονομολόγοι παρουσιάζουν μισές αλήθειες. Μιλούν μόνο για τις άμεσες επιπτώσεις μιας προτεινόμενης πολιτικής ή τις επιπτώσεις σε μια μοναδική ομάδα. Σε αυτό το επίπεδο, έχουν συχνά δίκιο. Στις περιπτώσεις αυτές, για να δοθεί απάντηση πρέπει να αποδειχθεί ότι η προτεινόμενη πολιτική θα έχει και πιο μακροπρόθεσμες και λιγότερο επιθυμητές επιπτώσεις ή ότι θα ευνοήσει μια ομάδα σε βάρος όλων των υπολοίπων. Η απάντηση έγκειται στο να συμπληρωθεί και να διορθωθεί η μισή αλήθεια με την άλλη μισή. Αλλά για να ληφθούν υπόψη οι βασικές επιπτώσεις μιας προτεινόμενης πολιτικής σε όλες τις ομάδες απαιτείται συχνά μια μακρά, πολύπλοκη και βαρετή αλληλουχία συλλογισμών. Το μεγαλύτερο μέρος του κοινού βρίσκει αυτή την αλυσίδα συλλογισμών δυσνόητη και σύντομα βαριέται και χάνει την προσοχή του. Οι κακοί οικονομολόγοι εκμεταλλεύονται αυτή την πνευματική αδυναμία και οκνηρία, διαβεβαιώνοντας το ακροατήριο ότι δεν χρειάζεται να προσπαθήσει να παρακολουθήσει την εν λόγω συλλογιστική ή να κρίνει τα πλεονεκτήματά της, διότι είναι απλώς «κλασικισμός» ή

«laissez-faire» ή «υπεράσπιση του καπιταλισμού» ή οποιοσδήποτε άλλος προσβλητικός όρος θεωρούν ότι είναι αρκετά αποτελεσματικός.

Έως τώρα περιγράψαμε, με αφηρημένους όρους, τη φύση του μαθήματος και τις πλάνες που στέκονται ως εμπόδιο στην εκμάθησή του. Αλλά το μάθημα δεν θα εμποδωθεί και οι πλάνες θα συνεχίσουν να παραμένουν απαραίτητες, αν δεν περιγραφούν με παραδείγματα. Μέσω αυτών των παραδειγμάτων μπορούμε να προχωρήσουμε από τα πιο στοιχειώδη οικονομικά προβλήματα στα πιο περίπλοκα και δύσκολα. Με τη βοήθειά τους μπορούμε να μάθουμε να εντοπίζουμε και να αποφεύγουμε αρχικά τις πιο χοντροκομμένες και προφανείς πλάνες και τελικά κάποιες από τις πιο εκλεπτυσμένες και δυσδιάκριτες. Αυτό ακριβώς θα κάνουμε στη συνέχεια.

HENRY HAZLITT

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια κλασική εισαγωγή στις βασικές έννοιες της οικονομικής θεωρίας. Είναι ένα μπεστ σέλερ εκατομμυρίων αντιτύπων που επέδρασε ριζικά στον σύγχρονο φιλελευθερισμό.

Ο συγγραφέας υπερασπίζεται τον καπιταλισμό και την ελεύθερη αγορά, και καταρρίπτει οικονομικούς μύθους που επιμένουν ακόμα και σήμερα. Συνοπτικό, περιεκτικό και διδακτικό, το έργο αυτό εντυπωσιάζει με τη δύναμη των επιχειρημάτων του και με το εύρος που επιδεικνύει ο συγγραφέας στην προσπάθειά του να διαλύσει οικονομικές πλάνες που ακόμα κυριαρχούν, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, ώστε έχουν φτάσει να αποτελούν τη νέα ορθοδοξία.

Ένα αλφαβητάρι της οικονομίας το οποίο είναι πάρα πολύ χρήσιμο σε μια αναλφάβητη οικονομικά χώρα και κοινωνία.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΟΥΠΑΣ, Δημοσιογράφος

ISBN 978-960-569-661-0

Κωδ. μηχ/σης 25.084

www.epbooks.gr